

VÁRADI PÉTER KALOCSAI ÉRSEK ÉLETE.

1480—1501.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

VIII.

A visegrádi várban vette Várad Péter érsek, Mátyás váratlan halála megrendítő hírét, és onnan szemlélhette a gyászmenetet, mely a Dunán, Bécsből Budára kísérte a nagy király tetemét.

Néhány nappal utóbb, Corvin János herceghez a következő levelet intézte.

»Tégy velem jót, fenséges herceg — így ír — hogy viszont Isten veled is jót tegyen. A mi jót velem cselekszel, abból inkább Te reád fog haszon háromolni, mint reám. Isten és minden becsületes, igazmondó ember tudja, hogy álnokság és kétszínűség nélkül, híven és igazán szolgáltam nagynevű atyádnak, kinek a mint gyermeke vagy, úgy örököljed hatalmát és dicsőségét! Vajha inkább az én jóakarató tanácsaimra hallgatott volna, mint a hízeltök önző sugalmazásaira! Ez esetben én sem jutok az ellenségeim által vetett törökbe, és Te sem kénytelenítettél most aggódva nézni a jövőnk elé. Jóságodtól és kegyelmességedtől várom, dicső herceg, visszahelyeztetésemet korábbi állapotomba. Ezzel úgy le fogsz kötelezni, hogy később leszek az élettől megválni, mint a hála kötelességeiről megfeledkezni. Kézszel-foghatólag föl fogod ismerni, hogy míg az én szolgálataim más elbánást érdemeltek; szerencsétlenségem okozói nem olyan érzelmeket tápláltak atyád és Te irántad, a milyen szavakat hordot-

tak ajkaikon. Adja Isten, hogy dicsteljesen legyőzhessed ellen-ségeidet!«¹⁾

A herceget Péter érsek régi vetélytársai környezték: Dóczy az egri, Pruisz a váradi és Bakocs a győri püspök. Ezek Mátyás haragját szították volt ellene, most tehát mivel boszújától tarthattak, ellenezték szabadonbocsátását. Ellenben János herceg rokonai, a Gerébek, befolyásukat az érsek javára érvényesítették.

Az ifjú herceg — kinek az erély és határozottság nem tartozott tulajdonságai közé — habozott. Végre, hogy a felelősséget magáról elhárítsa, titkon megegyezett a pápai követtel aziránt, hogy ez egyházi kiközösítéssel fenyegetve, követelje a főpap szabad lábba helyezését. Ekkor azután, május 8-ik napján, Budára hozatta, itt még egy ideig őrizet alatt tartotta, és csak két hét múlva, május 20-án, adta vissza szabadságát.²⁾

E szerint főleg a szent-szék közbejárásának köszönhetette, hogy szenvedéseinek vége szakadt. »Megváltója és szabadítója« gyanánt magasztalja köszönő levelében a pápát, ki őt »szent angyala által« — szójáték, vonatkozás Angelus ortei püspökre — vezette ki a siralom völgyéből, az orkus sötétségéből. Hat eszten-dőn át — úgy mond — mintha a pokolban lett volna; beszélni, írni, bármit tenni tiltva volt. Szorongatott, nyomorúlt helyzetében a szent-szék felé fordult minden reménye. A pápa nem vonta meg tőle gyámoltítását. Neki köszönheti, hogy visszanyerte életét,

¹⁾ 1490. ápril 21-én. Epistolae. 45, 6. ll.

²⁾ A milanói herceg ügynöke 1490. május 7-én Budáról jelenti: »Una cosa ha facto el Duca Giovanni Corvino, che al parere mio non gli porterà beneficio alcuno, che ha consentito, che lo Legato Apostolico abbia facto uno comandamento a lui et al Castellano quà in scriptis, sub pena excommunicationis, che relaxino lo Arcivescovo de Colocza; Regina, Thesaurario, Varadiense et Secretario repugnantibus. Et questa è stata persuasione delli Gereb suoi parenti et de Matco suo Governatore de Liptovia, sotto speranza debbia esser favorevole alla Signoria Sua, da che ne hanno anche voluto da lui el juramento. Dal qual comandamento è seguito che l'Arcivescovo predicto è stato conducto da Vicegrado quà, benche anchora, non sia posto in libertà.« És május 22-én: »L'Arcivescovo di Colocza fu liberato addi XX del presente. De la quale deliberatione lo Varadino ha tirato a se tutta la gratia di quà.« (Mátyás-kori Diplom. Emlékek, IV. 187 és 202 ll.)

becsületét, méltóságát. Nem képes háláját kellően kifejezni és bebizonyítani. »Mivel Istenünk vagy, szent atya, kövesd Istent, a ki a legnagyobb jótéteményekért megelégszik a tömjén füstjével és a szív ájtatos érzelmeivel.« Testestől-lelkestől örök szolgálataira ajánlja föl magát. ¹⁾

János herczeg irányában nem kevésbbé hálás. Míg azok, kik Mátyás jótéteményei- és kegyeiben bőven részesültek, a kik erős fogadással kötelezték le magokat, hogy fiát a trónra segítik, most részint nyíltan ellenségeihez pártoltak, részint titokban ármányt szöttek ellene: Péter érsek szenvedéseiről és személyes sérelmeiről megfélemlkezve, a boszúvágy ingereit leküzdve, teljes odaadással csatlakozott János herczeghez.

Beatrix királyné igyekezetei, őt a maga részére vonni; ajánlatai, melyekkel a bibort helyezte neki jutalmúl kilátásba, hatástalanok maradtak. ²⁾

Gyorsan fölszerelte érseki banderiumát, maga mellé vette testvéreit és János herczeghez csatlakozott; mindent megtett, hogy pártját gyarapítsa. Mikor, június közepetáján, Újlaky Lőrincz és Ernst Zsigmond pécsi püspök, jelentékeny haderő élén, a Dunán túlról a főváros felé közeledtek, ő János herczeg kíséretében eléjük ment, tárgyalásokat indított velök, a melyeknek eredménye az volt, hogy a herczeg mellé állottak. ³⁾

Azonban bármily lőn óhajtotta a dicső király fiát látni a trónon, ép úgy nagy súlyt helyezett arra, hogy az ország meg legyen kímélve a polgárháború iszonyaitól; és határozottan föl szólalt azok ellen, kik mikor meggyőződtek arról, hogy a főrendek és a nemesség nagy többsége az ellenpárton áll, János her-

¹⁾ Az 1490. június 28-án a pápához intézett levél eredetije a velenzei szent Márk könyvtárban.

²⁾ A milanói ügynök 1490. június 23-án jelenti: »La Regina ha promesso per scripto di propria mano ad lo Arcivescovo de Colocza, se opera che sia moglie del Re futuro, de farlo promovere ad lo Cardinalato.« (id. m. 229. l.)

³⁾ A milanói ügynök június 20—3-iki jelentésében írja, hogy Újlaky »col mezzo del Vescovo Colocense con gran promessa è stato unito et reconciliato col Duca Joanne.« (id. m. 228. l.) Bonfin elbeszéli, hogy »dux Corvinius, cum metropolita Colocensi intempesta nocte, profectus ex arce, ad hos venit . . .« (Dec. IV. Lib. IX. p. 683.)

czegnek azt tanácsolták, hogy fegyver hatalmával vívja ki igényeit. És a pápai követnek, a ki őt és társait intette, hogy oly tényektől, melyek a béke megzavarását vonhatnák magok után, óvakodjanak, azt válaszolta, hogy ha a béke föntartására irányuló igyekezetével célzt nem ér, érseki megyéjébe vonúl vissza.¹⁾

Úgy is tett. Mikor Corvin János környezetében a harcziás irány emelkedett túlsúlyra, ő (június végén) érseki megyéjébe távozott.²⁾

Alig hagyta el Buda várát, János herczeg hívei, fölszedve a királyi kincstár dús kincseit, az ország déli részeibe vonúltak, hogy nagyobb fegyveres erőt gyűjtsenek össze. De az ellenpárt Báthory Istvánt és Kinisy Pált üldözésökre küldötte. Ezek csakhamar utólérték, és július 4-én a tolnamegyei Csonthegyen véres viadalban szétszörták őket.

Péter érsek eszerint a saját pártja eljárását és a másik párt irányát nem helyeselte. Elhagyva amazt, ehhez sem csatlakozhatott. Emiatt távortartotta magát a királyválasztás további mozgalmaitól. És nem vett részt az országgyűlés július 15-iki ülésében, a mikor Ulászló cseh király magyar királylyá kiáltatott ki, oly föltétellel, hogy Beatrixot nőül vegye.

Félrevonulása nem óvta meg a diadalmas párt haragjától. Újlaky Lőrinczczel és Ernuszt püspökkel együtt a haza ellenségének nyilvánították.³⁾

1) A pápai követ 1490. július 18-án Budáról a pápának írja: » . . . Non destiti ex meo officio eos presertim Prelatos hortari ad pacem et Regni quietem, ne quid, quod preter modestiam veri Prelati esset, attemptarent. Colocensis respondit, se nonnisi ad bonum arcem intrasse, ibique aliquantum immorari, ut pacem inter Prelatos et Barones Regni componeret, quod si tandem obtinere nequiret, se relicurum arcem et suam ecclesiam petiturum.« (Eredetije a velencei könyvtárhan.)

2) Elutazását említi a pápai követ imént idézett levelében. *Bonfin* írja, hogy »Metropolita Colocensis, ne discordiarum auctor haberetur, Colociam se recipit.« *Tubero* nem volt jól informálva, mert szerinte Péter kezdettől fogva távol állott volna a mozgalmaktól. »Non defuit suspitio, Petrum, cum ab ipsius inimicis, tum ab his maxime qui regulo adversabantur non solum praetextu insaniae, regiis submotum fuisse comitiis; sed etiam eo, quod ob salutis beneficium regulo vicem redditurum fauturumque putabant.« (Schwandtner. II. 125. l.)

3) A pápai követ július 18-án: »Adjudicati hostes Regni: Dux

Azonban néhány nappal utóbb bekövetkezett a pártok kiengesztelődése. Mikor János herczeg igényeiről lemondott, Ulászlót elismerte és a koronát átadta: az ország rendei érvényen kívül helyezték korábbi végzésöket. ¹⁾

Péter érsek megnyugodott a bevégzett tényben. Elismerte törvényesen megválasztott királynak Ulászlót, és állhatatos hűséggel ragaszkodott hozzá. De reményei és törekvései meghiúsulása mély bánattal töltötte el. Nem fordult a kelő nap felé, és még kevésbbé gondolt arra, hogy az új helyzetből előnyöket biztosítson magának.

A kalocsai érsek volt hivatva, esztei Hippolyt csztergomi érsek kiskorú gyermek lévén, a koronázás végrehajtására. A fehérvári koronázó országgyűlésen, főleg miatta a koronázás határnapját elhalasztották. De ő nem jelent meg. A zágrábi püspök, mint a jelenlevő főpapok között legidősebb, helyezte a szent koronát Ulászló fejére. ²⁾

IX.

Politikai tervei meghiúsulása után, Péter érsek azzal az elhatározással vonult vissza érsekségébe, hogy főpásztori hivatásának fogja életét szentelni.

Az érsekség állapota valóban igénybevette minden erejét és teljes tevékenységét. Tíz év óta volt főpapja, anélkül, hogy állása kötelességeinek megfelelőhett volna. Az első években a királyi udvarhoz volt kötve. Majd hat éven át börtönben sínlődött. Helynökeinek nem volt elegendő tekintélyök, hogy az egyházi fegyelem épségbentartása, a vallásos szellem élesztése, a mű-

Laurentius, Quinqueecelesiensis et Colocensis, pacis et quietis turbatores.« És július 18-án Beatrix királyné az érsek testvérének, Máténak, mint hűtelennek, jószágát a szentgyörgyi grófoknak adományozza. (Wagner. Epistolae Petri de Warda. Előszó.)

¹⁾ A pápai követ július 24-én írja: »Pax conclusa, receptique in gratiam Duces Joannes et Laurentius ac Colocensis et Quinqueecelesiensis.« (A levél Velenczében.)

²⁾ »Quum plerique optimates, et imprimis metropolita Colocensis et Dux Laurentius abessent, coronatio aliquamdiu prorogata« ; — mondja Bonfin, a ki részletesen leírja a koronázást.

veltség terjesztése érdekében a kellő eszközöket fölhasználhassák. Emellett az érsekség birtokai, jövedelmei és jogai megtámadására, csonkítására mintegy fölhívta a hatalmaskodó főurakat a főpap kegyvesztése és távolléte.¹⁾

Azon csapások között, a melyek az érsekséget érték, egyik legjelentékenyebb vala: a *péter-váradi apátság* elvesztése; úgy terjedelmes jószágai, mint azon fontosság miatt, melyet ezen javadalomnak, az ország egyik kulcsa gyanánt tekintett péter-váradi vár nyújtott.

Péter érsek fogsága idejében, Mátyás király az apátságot a római curia legbefolyásosabb főpapjának, *Borgia Rodrigo* bibornoknak adományozta,

Az ezen korban meggyökeredzett, az egyházra sok tekintetben káros gyakorlat megengedte, hogy több egyházi javadalmat bírjon egy időben. Fejedelmek és főpapok vetélkedtek, hogy javadalmak adományozásával lekötelezzék. Egyebek között Aragoniai János bibornok is, alig nyeri el az esztergomi érsekséget, siet neki az esztergomi olvasó-kanonoksággal kedveskedni.²⁾ Mikor Rangoni Gábor egri püspök (1486.) meghalálozott, Borgia és Sforza bibornokok lépéseket tettek Mátyás királynál, a gazdag püspökség elnyerése végett. De elkéstek, mert Mátyás azonnal a püspök elhunytja után, helyébe Dóczy Orbán győri püspököt és kincstárnokot nevezte ki. Bizonyára örvendett, hogy a római bibornokokkal szemben, bevégzett tényre utalhat. Szívesen, sőt előszeretettel emelt idegeneket a magyar egyház főpapi székeire. De kívánta, hogy az országban tartózkodjanak, kormányozzák egyházukat, érvényesítsék politikai és kulturai befolyásukat, emeljék a királyi udvar fényét. Még a gyermek Hippolyt irányában is követelte, hogy azonnal kineveztetése után foglalja el érseki széket, és türelmetlenül sürgette, hogy szülei haladék nélkül küldjék Magyarországra. Nem akarta megengedni, hogy a magyarországi püspökségeket mintegy mellékesen bírják idegenek, jövedelmeiket

¹⁾ 1490. szeptember 7-én a bácsi várból a pápához intézett leveleinek eredetije Velenczében.

²⁾ Az esztergomi kanonokok névsorában így fordul elő: »Rodericus Lector Episcopus Portuensis.« 1480. (Memoria Consecrationis Basilicae. 1856. pag. 134.)

élvezzék anélkül, hogy az azokkal járó kötelességeket teljesítenék.

Kevésbé volt scrupulosus a kisebb egyházi javadalmakra nézve. Most is, az egri püspökség betöltése után, nehogy a két befolyásos római bibornok neheztelését vonja magára, kisebb javadalmak adományozásával igyekezett őket kárpótolni. Sforzát pécs-váradai apáttá nevezte ki. Borgiának a *péter-váradai apátságot*, melyet Váradai Pétertől vett el, adományozta; ¹⁾ amihez VIII. Incze pápa készséggel adta jóváhagyását. ²⁾

Borgia ekkor *Vincenzo de Pistacchi* pápai kamarást küldötte Rómából Péter-Váradra, a hol az apátság kormányzója (gubernator) címét viselte. ³⁾

Mátyás haláláig zavartalanul tölthette be tisztét.

De alig hűnyta be szemeit a nagy király, *Ujlaky Lőrinc* herceg, önhatalmúlag elfoglalta a péter-váradai apátság birtokait, és a várat fegyvereseivel szállotta meg. ⁴⁾

A Magyarorszáiban időző pápai legátus, amint a törtétekről értesült, nem késett Borgia bibornok jogai és érdekei megoltalmazására az egyház fegyvereit igénybe venni. A kiközösítés büntetésével fenyegette Ujlakyt, ha az elfoglalt java-

¹⁾ Az adományozás időpontját biztosan nem állapíthatjuk meg.

²⁾ VI. Sándor pápa, 1493. január 14-én kelt brevejében írja, hogy VIII. Incze pápa »Monasterium Petri Waradini... certo modo vacans, nobis, tunc Episcopo Portuensi, . . . quo ad viveremus . . . gubernandum, de consensu . . . Mathie, tunc Regis Ungarie, per suas literas comendasset. . . « Theiner. II. 336, l.

³⁾ VI. Sándor idézett levelében említi, hogy »procuratores nostros, qui possessionem regiminis et administrationis dieti Monasterii, nomine nostro, tenebant et possidebant« küldötte oda. — Pistacchi nevét először 1491-ben találjuk az eddig ismert oklevelekben. Valószínű, hogy kezdettől fogva ő volt a gubernator.

⁴⁾ Ugyanakkor a pécsi püspök elfoglalta Sforza bibornok pécsváradai apátságát. A milánói herceg ügynöke május 7-én írja Budáról, hogy a főváros nyugodt és ugyanezt az egész országról el lehetne mondani: »se lo Vescovo de Cinqueeclesie non avesse occupato l'Abbatia del . . . Monsignore Ascanio . . . et lo Duca Lorenzo quella del Vicecan-celliere (t. i. Borgia).« (Diplom. Emlékek. IV. 189. l.)

dalmat ki nem bocsátja kezeiből. Majd Rómából ugyanezen értelemben pápai rendelet érkezett a herceghez. ¹⁾

Ujlaky a pápához intézett terjedelmes levélben igazolta eljárását, a melyért — az ő nézete szerint — inkább elismerést érdemel, mint büntetést.

Abból indul ki, hogy a péter-váradi gubernator, Mátyás halála után, »ellenséges érzelmű őrséget« fogadott várába, vagyis Corvin János ellen foglalt állást. Ő tehát, nehogy neki és az országnak kárt okozzon, több főúr fölszólítására, az őrséget kiützte és a saját fegyvereseit helyezte be. Tekintettel volt a fogásából kiszabadult Péter érsek biztonságára is.

Ő az egyház büntetéseit nem vonná magára »az egész világot, nem egyapátságért.« De Péter-Váradot nem bocsáthatja ki kezeiből; mert az ország javára, nemcsak a maga hasznára, tartja fenn, nagy áldozattal. Azt ellenségeinek engedni át, annyi volna, mint »magát és az érseket megköttözve a mészárszékre vitetni.« Mindjárt menekülniök kellene, hogy a végromlást kikerüljék. Ő szentsége pedig nem kívánhatja a keresztény ember vesztét. Lábaihoz borúlva, mint legengedelmesebb fia, esedezik tehát, oldja föl az egyházi büntetések alól, melyekkel sújtotta.

A herceg ugyanakkor szót emelt Péter érsek jogai mellett. Fölkérte a pápát, vizsgálta meg az ügy állását, és ha kitűnik, hogy jog és törvény ellenére, vetélytársai incselkedései következtében, fosztották meg az érseket apátságától, adja neki vissza. Ezzel megoltalmazza őt ellenségei üldözésétől, és a pusztulásra jutott kalocsai érsekséget fölségíti. ²⁾

Eszerint Ujlaky úgy tüntette föl eljárását, hogy azzal Péter

¹⁾ A pápai követ július 18-án Budáról írja: »Adhuc Domini Vicecancellarii et Quinqueecclesiensis Domini Ascanii Abbatias occupatas tenent, contra quos etsi censuris ecclesiasticis processerim, tamen quia nulla adjutus a Sanctitate Vestra auctoritate, nulla quoque super his et aliis emergentibus mihi brevia fuerint transmissa, destitui me et regnum.« A sürgetett pápai brévék csakhamar megjöttek. Kiténik ez Ujlakynak szeptember 8-án a pápához intézett leveléből, a melyben említi »mandatum Sanctitatis Vestrae monitorium« és hangsúlyozza, hogy nem adott okot »apostolico mucrone percelli.«

²⁾ Ujlaky Lőrincz herceg, 1490. szeptember 7-én, Ujlakról a pápához intézett levele. Eredetije a velencei könyvtárban.

érseknek kívánja biztosítani az apátságot. És reméllette, hogy a szentszék nem fog nehézséget támasztani.

Maga Péter érsek is a pápához fordult. Egyháza szomorú helyzetének föltüntetése által akart rá hatni. »Mikor — úgy mond — Szentséged kegyelmessége által, a halál és a pokol tor-kából megszabadulva, visszatértem egyházamhoz, melyet Szentséged egyházának kellene neveznem, rövid levélben, sőt bő könyvben is, lehetetlen elmondani, hogy mily nyomorteljes és szánamelomra méltó állapotban, mennyire elpusztulva és elhagyatva, elszaggyatva és eltékozolva találtam mindent. A fájdalmat, melylyel a szabadulásom után ért gyalázat és méltatlanság eltöltött, még fokozta egyházam válságos helyzete. Majdnem minden jövedelmét szétragadozzák a hatalmaskodó szomszédok, a kik nem rettegve Istentől és lelki üdvösségök veszélyeztetésétől, elfoglalják a mi kezeügyökbe esik.«

Más segélyre nem számíthatván, a pápához fordul; esedezik, hogy ragadja ki őt és egyházát a nyomorból, különösen pedig »szerezzen érvényt jogainak, a melyeket elődjétől IV. Sixtus pápától igazságos úton nyert el«; nehogy »ellenségeim és vetélytársaim, kiknek nincs kedvesebb foglalkozásuk, mint romlásomra és vesztemre törni, elnyomatásomat kárörömmel szemléljék.«¹⁾

A péter-váradai apátságra céloz, de nem említi világosan.²⁾ Óvatos eljárása magyarázatát a Borgia hatalmas állására való tekintetben kell keresni; egyúttal a hála érzetében ezen bibornok iránt, ki az ő kiszabadítása ügyében a pápát erélyes föllépésre ösztönözte.³⁾

Egyébkint, úgy látszik, Péter érsek abban a véleményben volt, hogy az apátság visszaszerzésének Ujlaky inkább áll útjában, mint Borgia bibornok; és azt hitte, hogy a herczeg kezeiből a bibornok könnyebben kiragadhatja a zsákmányt, mint ő.

Emiatt Péter érsek, testvérét Pál prépostot és udvari káplán-

¹⁾ Péter érsek 1490. szeptember 7-én a bácsi várból a pápához intézett levele. Eredetije a velencei könyvtárban.

²⁾ Mindazáltal a levél épen az apátság ügyében iratott. Úgy tudták Rómában. Utal arra a levélen látható jegyzet: »Archiepiscopus Colonicensis de Abbatia Petervaradini.«

³⁾ Péter érsek több levélben tolmácsolja halás érzelmeit.

ját Demetert, kiket Rómába küldött, megbízta, hogy a bibornokkal az apátság iránt tárgyalásokat indítsanak; egyszersmind ajánlkozott, hogy Borgia és Ujlaky között egyességet hoz létre.

És mikor a bibornok küldöttei 1491 tavaszán Magyarországra jöttek, ¹⁾ a közbenjárói tisztben utógondolat nélkül, híven és buzgón járt el. Míg egyrészt Ujlakyt engedékenységre hajlította, és azt az ígéretet nyerte ki tőle, hogy »a mit a becsület enged, mindent meg fog tenni;« másrészt a bibornokot is kérte, hogy a herczeg irányában »inkább jó akarattal, mint szigorral lépjen föl, és adjon neki biztosítékokat, hogy az apátság kormányzóí jövőben nem fogják zaklatni.« ²⁾

Ezalatt az érsek ügynökei Borgia bibornokkal Rómában egyességet kötöttek; azonban túllépve fölhatalmazásukon, oly föltételek alatt, melyeket küldőjük nem tartott elfogadhatóknak, minélfogva eljárásukat árulásnak bélyegezte, és a megállapodást nem hagyta jóvá. ³⁾

Borgia bibornok, miután meggyőződött, hogy igényeit Péter érsek kielégíteni nem hajlandó, Ulászló királylyal és Ujlaky herczeggel bocsátkozott alkudozásba, oly czélból, hogy magának az apátság további bírását biztosítsa. Es sikerrel.

A király Ujlakyhoz parancsot bocsátott, hogy a bibornokot az apátságba helyezze vissza. A bibornok magyarországi ügynökei pedig Ujlakyt az apátság kegyurának ismerték el, és kinyilatkoztatták, hogy a bibornok, mint általa adományozott javadalmat veszi birtokába az apátságot. Ezen egyességet Rodrigo bibornok ratificálta, és VIII. Incze pápa megerősítését is kieszközölte. ⁴⁾

¹⁾ Péter érsek 1491. május 26-iki levelében említést tesz egy Alfonsus és egy Antonius nevű küldöttről. 71. lap.

²⁾ Péter érsek 1491. május 26-iki, Borgia bibornokhoz intézett levele.

³⁾ Péter érsek 1491. október 9-én Rómába, egyik bibornoknak írja: »Nec est quod putet, . . . inquit nuper per fratrem meum et Demetrium, cum Reverendissimo Domino meo Vicecancellario, super facto Abbatiae meae Petrovaradini, concordiam, me Paternitati Vestrae adscripsisse. . . Optavi, non conditionalem, nec pecuniis emptam. . . concordiam.« És egy másik levélben Demeter eljárását úgy említi, mint »proditionem, quam in me exercuit.« (225., 231. ll.)

⁴⁾ VI. Sándor pápa 1493. jan. 14-én kelt iratában elbeszéli, hogy

Péter érsek nehéz helyzetben volt. A pápa és a nagy befolyású bibornok, Ujlaky herczeg és ennek barátai állottak vele szemben. Emellett ellenségei, a kiket szenvedése és szerény háttérbe vonulása nem engesztelt ki, folytonosan ármányt szőttek ellene és ezen ügyet is elmérgesítették. Azonban meg lévén győződve arról, hogy ha jogait föladjá, lelkiismerete és becsülete ellen vét; el volt határozva azokat törvényes eszközökkel érvényesíteni. ¹⁾

A római curiánál sürgette, hogy az ügyet törvényszék döntse el. És csakugyan a pápa, az apostoli palota auditorainak bírósága elé utasította. ²⁾

Mindazáltal Borgia bibornok és Péter érsek pártfogói szívesebben látták volna a békés kiegyenlítést. Az 1491-ik év őszén Fabregnas András pápai kamarás és Venrard András osnabrücki prépost küldettek Rómából Magyarországba.

De az érsek állhatatos maradt.

»Főtisztelendőséged — írja Rómába egyik bibornoknak — figyelmeztet állásom nehézségeire, szemben oly nagytekintélyű ellenféllel, milyen a főtisztelendő alcancellár. De kényszerítve, nem önszántamból léptem e térre. A főtisztelendő alcancellárt sérteni nincs szándékomban; nem adtam okot, hogy rám nehezteljen; minden erőmből azon vagyok, hogy kegyeit kiérdemeljem. Ha egyházam veszedelme és üdvösségem kockáztatása nélkül tehet-

miután Ujlaky az apátság birtokait lefoglalta »nos, seu procuratores nostri praefati, dicto Uladislao Rege procurante, ad possessionem . . . restituti fuisset; . . . in recuperatione possessionis praedictae, per dictos procuratores nostros, nos cum eodem Laurentio convenisse ac concordasse, quod ipsi extunc dictum Monasterium nobis commendatum, . . . ut iuris patronatus dicti Ducis tenerent et possiderent, sicque illud postmodum, antequam ad apostolatus apicem assumpti fuisset, tenuisse et possedisse, et quasdam litteras ab eodem Innocentio praedecessore, per quas ipse iuspatronatus huiusmodi dicto Laurentio Duci, quod in dicto Monasterio habere praetendebat, confirmavit, emanasse . . . «

¹⁾ Az érsek ezt több bibornokhoz és főpaphoz intézett leveleiben hangsúlyozza. 118., 170., s k. ll.

²⁾ Péter érsek 1491. október 9-én három levelet ír. Borgia bibornokot értesíti, hogy megnyugszik az auditorok ítéletében. — Cardinali Alerinensi köszöni, hogy kivitte, hogy az ügy »Pater Felicius« ítéletére bízott. — Pater Feliciusnak ajánlja magát, a nélkül, hogy az apátság ügyet megemlítené. (323. és kk. ll.)

ném, szívesen lemondanék a peres eljárásról. De miután én és egyházam súlyos sérelmet szenvedtünk, és jogaimat a főtisztelendő alcancellárnak, az ő kárával és kijátszásával is, elárulták, más út nem áll előttem nyitva.«

Ragaszkodott a törvényes eljáráshoz. Csak egy engedményre volt hajlandó. Késznek nyilatkozott, a rendes bíróságok hosszadalmas eljárását mellőzve, egyik bibornokra bizni az eldöntést. »Sőt — úgy mond — ha a méltányosság megengedné, nem haboznám magát a főtisztelendő alcancellárt választani bírámnak.«

Ugyanígy nyilatkozott Borgia bibornokhoz intézett levelében. Át van hatva a kötelesség érzetétől és ügye igazságának tudatától. De biztosítja őszinte hódolata és szolgálatkészsége felől. »Saját környezetében, azok között, a kiket maga nevel föl, sem találhat olyat, a ki készségesebb érzéssel és hőbb vágygyal, mint én, kíván minden lehetséges dologban főtisztelendőségednek szolgálatára lenni. Mindenek fölött kérem, ne adjon hitelt ellenségeimnek, a kik, miután kegyeimmel táplálkoztak, szolgálaimból árulókká lettek. Jölelküségéhez képest, méltóztassék, mielőtt haragra gyúl, megvizsgálni a mit eléje terjesztenek; meg fog győződni, hogy a dolgok másként vannak, amint a hogy beszélnek; hogy bennem egyik leghűbb szolgáját és fiát bírja, a ki minden erejével szolgálni óhajt főtisztelendőségednek, és legkisebb szolgáját is tisztelettel kész fölkarolni. Ha főtisztelendőséged bármikor méltónak tart arra, hogy hódolatomat próbára tegye, kézzelfoghatólag tapasztalni fogja, azoknak, a kik engem főtisztelendőséged előtt vádoltak, álnokságát és az én hűséges szolgálatom hasznos voltát.« ¹⁾

Péter érsek bizalommal nézett az ügy kimenetele elé. De csakhamar új fordulat áll be.

A pápa, 1491 végén, az érseket Rómába idézte. ²⁾

Ezen fölhívás váratlanul jött. Ellenségei újabb ármányát látta benne az érsek. Mindazáltal habozás nélkül kijelentette, hogy engedelmeskedni fog a pápa parancsának.

¹⁾ Borgiahoz 170—3. Card. Alerinensi 225—9. ll.

²⁾ A pápai breve az udvarhoz jött. Márton prépost udvari plébános sietve értesíti az érseket. Ennek december 27-én kelt válasza 177. l.

»Ezen fölhívás — írja a királynak — örvendetes és kedves rám nézve. Mindig óhajításom volt, és most is teljes szívből óhajtom, hogy ő szentsége elé járulhassak, ő szentsége és a főtisztelendő bibornokok színe előtt magam adhassam elő legigazságosabb ügyemet. Ezt azért is szükségesnek tartottam, mert külfötteimet, a kiket az ügy állásáról kellőleg tájékozva, ekkorig ő szentségéhez bocsátottam, mindig megakadályozták abban, hogy igazságos ügyemet ő szentsége elé terjeszthessék ; sőt némelyeket közülök elleneim megvesztegettek, szolgálatomból elvontak, úgy hogy szolgálaimból árulókká lettek. Hálát adok tehát ő szentségének, hogy bármily hatalmas ellenségem panaszára, nem ítélte el, mielőtt kihallgatna. Mindenképen el vagyok határozva, hogy az apostoli parancsnak, a mint illik, engedelmeskedni fogok. Mihelyt, a törvény követelése szerint, a határidő ki lesz tűzve, Felséged kegyelmes engedelmével meg fogok jelenni. Méltóztatásék utazásom bátorságáról oly módon gondoskodni, hogy Felséged oltalma alatt biztosan érhessek a római curiához. Reméllem és biztosan hiszem, hogy ügyem, mihelyt előadhatom és kifejthetem, kedvezően fog elintéztetni, egyúttal egyházam és személyem türlhetetlen elnyomatásának az apostoli kegyesség véget fog vetni. Föl fogok ott szólani az ország szabadságai érdekében is. És bármit bíz rám Felséged, legyen az nagy vagy csekély dolog, híven fogom teljesíteni.«¹⁾

Péter érsek néhány héttel utóbb személyesen Budára ment, az 1492. február másodikára kihirdetett országgyűlésre.

Itt ügyét a király melegen fölkarolta. A pápát fölkérte, hogy Péter érseket mentse meg a »méltatlanul szenvedett zaklatásoktól«, és részesítse kegyeiben, melyekre szolgálatai által érdemes. Ezzel a királyt és a főrendeket, »kik kérelmeihez csatlakoznak« hálára kötelezi.²⁾

A bibornoki collegiumhoz is intézett levelet; kijelentvén,

¹⁾ 1491. december 27. — Ugyanazon napon Báthori István erdélyi vajda támogatását is kikéri. (111—4. ll.)

²⁾ A király, 1492. július 6-án a pápához intézett levelében, resumálja korábbi levelét, melyet »ex Diaeta' huius anni principio« írt. (23. l.)

hogy a mit Péter érsek érdekében fog tenni, úgy tekinti, mint ha a saját személye javára történnék. ¹⁾

És mikor, május közepe táján, majd ismét július második felében Péter érsek küldöttei mentek Rómába, a király ajánlóleveleit vitték magokkal, a melyekben a főpap hűségét, bölcsességét és erényeit magasztalásokkal halmozza el; ²⁾ különösen kiemeli, hogy az érsekség területe a török határ-szélekig érvén, az ország és a kereszténység oltalmára erejét fölülmuló áldozatkészséget és buzgalmat tanusít; minél fogva a szent-szék nem annyira neki, mint a királynak és az egész országnak tesz kedves dolgot, ha őt a legméltatlanabb zaklatástól megszabadítja. ³⁾

Az ügymenet hosszadalmassága, a felmerülő bonyodalmak nem merítették ki Péter érseknek az árvai börtönben megedzett türelmét. Bizalma nem rendült. Tanúskodik erről a levél, melyet 1492. nyarán Lőrincz bácsi kanonok vitt az örök városba.

»Biztosan várom — írja — Szentséged kegyelmességétől és jóakaratótól, hogy mihelyt szorongattatásaim felől tudomást nyer, megszánja hosszú szenvedésemet, fölszabadítja hű szolgáját és az ő egyházát!« ³⁾

X.

A pápát, kihez e sorok intézve voltak, Lőrincz kanonok nem találta életben. VIII. Incze 1492. július 26-án meghalt. Két héttel utóbb, *Borgia Rodrigo, a péter-váradi apát, VI. Sándor* névvel, foglalta el a pápai trónt.

Ezen nagy esemény híre bizonyára megrendítő hatást gyakorolt Péter érsekre. Az a gondolat, hogy az egyház fejévé az választatott, a kivel a péter-váradi apátság jogtalan birtokolása miatt perben állott, a kinek egyezkedési ajánlatait visszautasította, megzavarható lelke egyensúlyát.

De Lőrincz kanonok jelentései csakhamar megnyugtatták. A pápa, elérve az emberi ambitio legmagasabb célpontját, elfe-

¹⁾ Az 1492. ápril 1-én kelt levél. 22. l.

²⁾ Az 1492. május 12., július 6. és 10-én kelt királyi levelek 4—7., 23—25. ll.

³⁾ 1492. július 18-iki levele. 67. l.

lejtette az apró kellemetlenségeket. Nemes gyöngédséget tanusított Péter érsek iránt. Minden alkalmat fölhasznált, hogy aggodalmait eloszlassa és jóakarataról biztosítsa.

Néhány nappal megválasztatása után, az érsek testvérét Pál prépostot a titkos kamarások sorába vette föl. És Pistacchi Vinczét, a péter-váradai gubernátort, a ki hivatalva volt trónraléptét a királynak hivatalosan jelenteni, utasította, hogy mindenekelőtt Péter érseket keresse föl, és általa vezettesse be magát az udvarnál. ¹⁾

Ekként az érsek tartózkodás nélkül engedhette át magát az örömmek, melylyel a pápaválasztás hírére a világ-egyház minden részében fogadni szokták.

Velence és Flórencz római követei tudósításaiból ismerve azt a határtalan lelkesedést, melylyel VI. Sándor trónra léptét Róma népeisége fogadta, és a koronázási ünnepélyen rendezett diadalmenetben kísérte: ²⁾ csak viszhangját találjuk a túlmaradó örömmel, a legszélsőbb határokig menő hódolat nyilatkozataiban, melyekkel Péter érseknek, az új pápához és a bibornokokhoz intézett, szerencsekívánó levelei telvék. ³⁾

Utóbb ajándékkal is — török lovakkal — kedveskedett a pápának; kijelentvén, hogy »mindenben leghűségesebb rabszolgája gyanánt fog eljárni«, mert a világon semmit sem óhajt inkább, mint kiérdemelni ő szentsége kegyeit. ⁴⁾

Sforza Ascanio bibornokhoz, kit a pápa a maga helyére, a római egyház alcancellárává nevezett ki, és a kit az érsek mindig jóakaróihoz számított, hasonló hangon intézett leveleket. »Boldognak tartom magamat — úgy mond, — hogy ő szentsége előtt és a szentszéknél ilyen pártfogóm van, a kihez szükségeimben bizalommal

¹⁾ Péter érsek dátum nélküli levele a pápához, és 1492. október 8-iki levele a váradai püspökhöz. 33. és 176. ll.

²⁾ Petrucelli. Les Conclaves. I. 252. l.

³⁾ A pápához intézett két gratuláló levél van Péter érsek levelei gyűjteményében. Az egyik Bácsón szeptember 21-én, a másik ugyanott (a hónap kihagyva, hihetőleg octóber) 7-én kelt. 28—34. ll.

⁴⁾ Az érsek két lovat indított útnak; de a lovász nem érhetett Rómába és útközben az egyik ló tönkre ment; a másik lovat 1493 elején viszi a péter-váradai gubernátor Rómába. Az érsek ígéri, hogy utóbb jobb lovakat küld. 1493. január 10-iki levele. 36. l.

fordúlhatok . . . Számítson legkisebb szolgálai közé, és parancsoljon velem. Nincsen olyan súlyos teher, melyet főtisztelendőséged kedvéért szívesen nem viselnék.«¹⁾

Mindazáltal az érsek nem tartotta fölöslegesnek, hogy királyi ajánló levelek is menjenek Rómába. Kívánatát Ulászló készséggel teljesítette.²⁾

Számíthatott Beatrix pártfogására is, melynek most annál nagyobb súlya volt, mert a királynét Sforza bibornokhoz közel rokonság kapcsai csatoltak. Hihetőleg erre támaszkodva, kilátásba helyezte a bibort Péter érseknek, a ki a megtisztelő ajánlatot, tréfás levélben háritotta el. Mindazáltal bizonyára egészen komolyan veszi azt a nyilatkozatát, hogy »késő bánat megtanította, mennyire veszedelmes rongált hajón merészkedni viharos tengerre.«³⁾

Ez alatt a péter-váradi apátság ügye függőben maradt. A pápa nem mondott le a javadalomról. Péter érsek nem érezett bátorságot magában, hogy birói ítéletet sürgessen; de igényeit elejteni sem volt hajlandó. Ennélfogva az actiót új irányban kellett megindítani. Az érsek egyelőre visszavonult. A király lépett előtérbe.

II. Ulászló előterjesztette Rómában, hogy azon egyesség, mely Borgia bibornok és Ujlaky herczeg között létrejött, a magyar korona kegyúri jogait sérti, és orvoslást sürgetett.

A pápa a csanádi püspököt bízta meg, hogy káptalana prépostjával és székesegyházi főesperesével, Ujlakyt és mindazokat, a kiket szükséges, hallgassa ki, és a mennyiben a vizsgálatból kitünik, hogy a létrejött egyesség a korona jogaira nézve csakugyan sérelmet foglal magában, az egyességet és VIII. Incze pápa megerősítését nyilvánítsa semmisnek és érvénytelennek.⁴⁾

A vizsgálat eredményét nem ismerjük. Annyi bizonyos,

1) Péter érsek 1492. szeptember 7. és octóber 27-iki levelei. 37., 153. ll.

2) A király 1492. szeptember 21., 22., 26-án a pápához, a bibornoki collégiumhoz és Ascanio bibornokhoz intézett levelei, 26., 160. és kk. ll.

3) Péter érsek 1493. január 12-én Beatrixhoz írt válasza. 48. l.

4) Az 1493. január 13-án kelt pápai irat Theinernél. II. 536. l.

hogy a következő két esztendőben VI. Sándor pápa tényleg bírta a péter-váradai apátságot, és soha sem tévesztette szem elől ezen távolfekvő javadalommal kapcsolatos érdekeit.

1493 elején visszahívta Pistacchit és helyébe *Angelus* jogtudort küldötte az apátság birtokai kormányzására. A magyar udvarnál levő nuntiusai is meg voltak bízva, hogy az apátság fölött öröködjének. ¹⁾

Azon tény, hogy az egyház feje volt a péter-váradai apátság apátja és földesura, természetszerűen sajátos helyzetet teremtett; úgy az egyházi, mint a magánjogi vonatkozásokban sokféle bonyodalmakat szült.

Péter érsek egy alkalommal, az érsekség területén, egyházi visitatiót rendelt. Mikor megbizottjai az apátság területére jutottak, a nép, papjai vezetése alatt, fegyveresen ellenszegült és elűzte a visitorokat.

Az érsek nem volt hajlandó túrni e bántalmat, és pert indított. Ekkor az apátság gubernátora előmutatta a pápai kiváltságlevelet, mely az apátság területét az érseki joghatóság alól kiveszi. Az érsek nem hallgatta el, hogy ily kiváltságnak, az ő tudta és meghallgatása nélkül történt. engedélyezését helyes eljárásnak nem tekintheti. »Mi — úgy mond — ő szentségének és az apostoli hatalomnak soha sem szegülünk ellen; . . . ez érsekséget ő szentsége kegyelméből bírjuk; inkább ő szentsége, mint a magunk javadalmának tartjuk. Nincs bántalom, egyházunkon ejtett sérelem, mely a szent atya iránt tartozó engedelmesség ösvényéről eltéríthetne. . . . Mindazáltal reméljük, hogy ő szentsége, a pápák és királyok által fölmagasztalt egyházunkat megszanja, és nem engedi végpusztulásra jutni.« ²⁾

A pápa visszavonta a kiváltságlevelet. Mindazáltal az apátság papjai folyvást kivonni iparkodtak magokat az érseki hatóság alól, és egyház-megyei zsinatra sem jelentek meg. A király, ekkor

¹⁾ Így, 1494 tavaszán Ursino teanoi püspök meg volt bízva az apátságot Kinizsy erőszakoskodásai ellen oltalmazni, és az általa elfoglalt birtokokat visszaszerezni. A nuntius 1494. június 1-én Budáról a pápához intézett levele, a velencei könyvtárban.

²⁾ 1494-ben, hónap és nap nélkül. 116. l.

az érsek panaszára, lázadóknak bélyegezte őket, és a temesi főispánt erélyes intézkedések fogantatására utasította.¹⁾

A gubernátorokkal is gyakran volt baj; a törvényes formákkal nem gondoltak, méltánytalan igényekkel állottak elő, a melyeknek azonban az érsek útját állotta.²⁾

Mindezen nehézségek kétszeresen kívánatosá tették Péter érsekre nézve azt, hogy a pétervárad apátság birtokába lépjen. Minthogy pedig a pápa lemondani nem akart, per útján igényeit érvényesíteni nem lehetett, a király közbenjárása eredménytelen maradt: a kibontakozásra nem látott más utat, mint azt, a melyre már 1490 végén Rómába küldött követei léptek: egységet kötni.

Most már jelentékeny áldozatoktól sem riadt vissza. Nagy érdekek forogtak fenn. Péter érsek meg akarta óvni főpapi tekintélyét a pápai tisztviselők támadásaitól; véget kellett vetni a kényelmetlen viszonyoknak, melybe a pápával bonyolódott; és a fontos péter-várad erősséget is vissza kívánta szerezni az érsek-ségnek.

E végből — 1493- vagy 1494-ben — ötezer aranyforintot ajánlott föl a pápának kárpótlásul, ha lemond az apátságról, és egyidejűleg az összeget, udvari embere Thurzó Péter által, Rómába küldötte, a hol, az ügy elintézéseig, a Spannatoris és társa bankháznál helyezte el.³⁾

A pápa kész volt az ajánlatot elfogadni, egyúttal teljesíteni Péter érseknek, egyháza iránt buzgó gondoskodása által sugalmazott azon kívánatát is, hogy az apátság örök időkre a kalocsai

¹⁾ A király a rendeletben többi között említi, hogy a papok a zsinaton megjelenni tartoznak »non obstante exemptione illa, quam etiam revocatam esse . . . ex copiis brevis apostolici, coram nobis productis, manifeste cognovimus« Dátum nélkül. Mivel Som Józshoz, mint temesi főispánhoz volt intézve, 1494. nyara előtt nem bocsáttatható ki. (17. l.)

²⁾ Így egy alkalommal az érsek a gubernátornak gúnyosan írja: »Igen kívánnók, mutasson a kánoni jog könyveiben egy helyet, mely rendel, hogy egyszerű föladásra bárkit el kell ítélni.« A dátum nélküli levél. 149. l.)

³⁾ Az érsek 1496. február 6-án a nevezett bank-házhoz intézett levelében említi, hogy »annis superioribus miseramus ad urbem aureos 5000 . . .« 64. l.

érsekséggel összekapcsoltassék. Az 1494-ik év őszén ez már el volt döntve. ¹⁾

Most, a pápa fölszólítására, II. Ulászló azonnal elrendelte Péter érseknek az apátságba való visszahelyezését. Ez mindenekelőtt *Péter-Várad* várát vette birtokába, Thessényi Miklóst nevezvén ki »várnagya- és oltalmazójává.« ²⁾ Mivel pedig a vár »az idegen uralom alatt romlásnak és pusztulásnak indúlt, úgy szólnán lakatlanná vált«; a király — a ki 1494 őszén három hetet töltött Péter-Váradon³⁾ — támogatni óhajtván az érseket, a vár megerősítésére és területe benépesítésére célzó törekvéseiben, azzal a kiváltsággal ruházta föl a helyet, hogy jobbágyok, a kik a vár falai között megtelepednek és házat építenek, ezzel nemesi állapotra emelkednek, és a nemesi előjogok birtokosaivá válnak. ⁴⁾

Mindazáltal az apátsághoz tartozó birtokok a pápai gubernátorok kezei között maradtak még egy ideig. Ugyanis az apátságnak az érsekséggel való összekapcsolása tárgyában a pápai bullák kiállítása késett. Sőt az érsek ellenségei, úgy a pápánál mint királynál kísérletet tettek a létrejött egység megghiúsítására. ⁵⁾

Ez annál nagyobb keserűséget okozott Péter érseknek, mert a pápai gubernátor — a kivel különben barátságos viszonyt tartott fönn, és szellemdús leveleket váltott — folytonosan okot adott panaszokra; úgy, hogy őt néha a »szent Pál egyháza üldözője« czimével ruházta föl.

»Kimondhatatlanul fájlaljuk, írja egy ízben, erőszakoskodását; mert az, a kitől legkevésbbé várjuk, okozza a méltatlanságot... Annyira súlyedtünk, hogy a főpap öltönye és a szerzetes ruhája, a csuklya és a birétum alatt sem találhatjuk föl a lelkiismeret nyomát. Mint Cato mondja, olyan szabad

¹⁾ Kitűnik ez az 1494. október 30-án kelt pápai iratból Theincernél. II. 544. l.

²⁾ Említi Beriszló Jánoshoz intézett leveleiben. Az egyik csak 1494-ről van datálva, a másik egészen dátum nélküli. 123. 150. ll.

³⁾ Október 24-től november 12-ig. (Ráth Károly, Magyar királyok utazásai. 257. l.

⁴⁾ Az 1494-ről datált királyi oklevél 41. l.

⁵⁾ Élesen kel ki e miatt a pápához írt 1495. augusztus 11-iki levelében. 69. l.

államban élünk, a hol mindenkinek szabad a mi neki tetszik.« És végül elkeseredésében fölkiált: »Miután az ördög, a rozszlekek és mindenki prédái vagyunk, ám vigyétek ti is, a mit vihettek!«¹⁾

Egy más alkalommal a gubernátor »illetlen és méltatlan eljárásával« szemben, a pápai legátusnál keresett orvoslást.²⁾

Ily körülmények között bizonyára türelmetlenül várta a bullák megérkezését és az ügy végleges elintézését. Ezt hihetőleg siettetta az 1495. Szent-György napján tartott országgyűlés azon végzése, a mely rendeli, hogy egyházi javadalmak külföldieknek ne adományoztassanak; azon külföldiek pedig, a kik ekkorig ily javadalmakat elnyertek, kötelesek legyenek a király által kitűzendő határnapig állandó lakhelyöket egyházuk mellé áttenni.³⁾

Az 1495-ik év nyarán *Fabregnas András* pápai nuntius meghozta Rómából a bullákat. Az érsek meleg szavakkal tolmácsolta háláját a pápa irányában, atyai gondoskodásáért, melylyel »mindkét egyházat a pusztulástól és veszedelemtől megóvjá.« Azonban most is félt, hogy ellenségei »még a megingathatatlan apostoli oszlop megingatására,« a bevégzett tény megváltoztatására is kísérletet fognak tenni. Ennek megakadályozása végett Fülöp nevű udvarnokot Rómába küldötte.⁴⁾

Fülöp még az év vége előtt megjött útjából, és teljesen megnyugtató tudósításokat hozott; az érseket a pápa jóakarata felől biztosította.⁵⁾

Most azonban másfelől fenyegette veszély. A király tagadta meg a pápai bulla által megállapított javadalom-egyesítés jóvá-

¹⁾ Az 1495-ről datált levél. 129. l.

²⁾ A gubernátor ugyanis az érsekség rednéki jobbjáyai ellen a pápai legátus előtt indított pert. Az érsek figyelmeztetett, hogy az érsekség régi kiváltságai értelmében, alattvalói ellen csak az érsek ítélőszéke előtt lehet perelni. A gubernátor válaszra sem méltatta. Az érseknek a legátushoz 1495. ápril 2-án írt, és a legátus auditorához intézett levél 123. és 148. ll.

³⁾ A XXX. czikk.

⁴⁾ Péter érseknek 1495. augusztus 11-én a pápához intézett levele 69. l.

⁵⁾ Péter érseknek 1496. január 16-án a pápához írt köszönőlevele. 65. l.

hagyását; azt kívánta, hogy Péter érsek halála után a javadalom a király rendelkezésére álljon. Az érseknek reversalist kellett kiállítani, a melyben kijelenti, hogy az apátságot mint egyszerű királyi adományt, nem mint az érsekséghez tartozót bírja.

Mindazáltal az érsek súlyt helyezett a két javadalom állandó egyesítésére, a melytől mindkettőre jelentékeny előnyöket várt. Emiatt a pápához fordult, azzal a kérelemmel, hogy a királynál az egyesítés jóváhagyását sürgesse. ¹⁾

Ezalatt Fabregnas, mint pápai biztos, a király jóváhagyásával, az apátság birtokait átadta az érseknek. Ez Angelus gubernátort, — a ki egyébkint magyarországi egyházi javadalmaikat is birt — egyelőre meghagyta hivatalában, hogy a függőben levő birtok- és pénzügyeket lebonyolíthassa. ²⁾

Az érsek ekkor, 1496 elején, Fülöp udvarnokot, az olasz Leontius Jánossal, a pápa emberével — kit kanonokká nevezett ki — Rómába küldötte, hogy általok az 5000 forint kifizetését eszközölje, és úgy a pápának, mint a curia befolyásosabb tagjainak ajándékokkal kedveskedjék. ³⁾

Arról, vajjon a péter-várad apátságot Péter érsek utódai birták-e szintén, nincs tudomásunk. Tomori Pál kalocsai érsek hősi erőfeszítéseinek emléke Pétervárad nevéhez fűződik.

FRANKÓI VILMOS.

¹⁾ Péter érseknek 1496. január 16. és február 4-én római főpápokhoz írt levelei. 63. és 142. ll.

²⁾ Így czímezi őt az érsek »Dominus Angelus Gubernator Abbatiae nostrae Waradini Petri et Factor Sanctissimi Domini Nostri.«

³⁾ Az érseknek a pápa titkárához 1496. január 15-én, a bankházhoz február 4-én kelt levele. 64. és 246. ll.